

Hippo-
crates
acutè fe-
bricitan-
tibus vi-
num
quando.
que in-
dulfit.

stomacho. Etenim vinum ardentibus febribus, aquam cruditatibus adversari vulgatum tritumque est. At verò quo rerum statu fieri hæc illis affectibus possint innoxia, id Hercle scisse non omnibus juxta proclive est. Nempe vinum nonnullis acutè etiam febricitantibus HIPPOCRATES indulfit. Tum aqua quibus ea judicabatur adversa, sæpe inopinatam attulit salutem.

C A P U T I X.

Quid observandum dolore nervorum laborantibus.

SI cui verò dolere nervi solent, quod in podagra chiragra esse consuevit, huic quantum fieri potest exercendum, id est, quod affectum est, objiendumque labori & frigori, nisi cum dolor increvit. Subdicio quies optima est. Venus semper

inimica est. Concoctio, sicut in omnibus corporis affectibus, necessaria est. Cruditas enim id maximè lædit, & quoties offensum corpus est, vitiosa pars maximè sentit.

¶ Arthritis prout varias obsidet corporis partes, alia aliaque fortitur nomina. Ac Podagra quidem est, si pedum articuli; Chiragra, si manuum; quemadmodum & Iichias, si coxarum laborant. Arthritis dicitur ubi tota æqualiter corpora enervantur. Oritur hoc malum ab articularum imbecillitate, sive ea sit naturalis, sive ascititia. Illa à parentum femine, hæc victus errore contrahitur. Estque hæc imbecillitas antecedens quædam morbi causa, quæ articulis dolore etiamnum vacantibus perpetuè manet. Ergo hanc correcturus, infirma membra exercere debet, sic ut mutuo articularum attritu infusus ipsis calor excitetur, simul ut durities quædam his contrahatur, ad sustinendas rerum foris occurrentium injurias. Exercitatio pro viribus corporis convenit cuique sua. Ita profectò ut CELSUS præcepit, exercendum

Arthritis quid, & quæ eius species.

Quæ causa morbi articularis, & quæ prophylaxis.

Exercitatio imbecillis articulis utilis.

membrum esse, quantum fieri potest. Nimirum senibus quia parum virium superest, non nisi levissimæ dimotiones conveniunt. Juvenes contra utpote majore robore naturæ fulti partem sic affectam laboribus tutò durant. Rectè

*Gal. 5.
sanit.*

*Frigus
Arthriti-
cis con-
ducibile.*

enim à GALENO scriptum est. Exercitari imbecillis partibus unico seni non licere, reliquos homines eo id confidentius posse facere, quo longius ab hujus absunt ætate. Porrò frigus ob id utile censetur quod calorem articulorum naturalem intrò compellens, adaugeat, quodque hoc modo membra communiat adversus cœli injurias. At nihil horum tentare convenit, ubi dolor increvit. Tum enim pars antè debilis, jamque insuper humorum influxu & dolore exercita ad extremum imbecillitatis pervenit, sic ut per ea tempora labor ac frigus magis imbecillam hanc facere possint, non possint robustam. Sub dio quies idonea est quod nocturni aëris algore ad eum quem retuli modum, firmentur. Tametsi id fortè præceptum Græcis atque Romanis, idque per Æstatem accommodatius videatur, quam populis versus Septentriones incolentibus. Venus (immoderatio scilicet) ante omnia fugienda est, nam optimam sanguinis particulam (PYTHAGORAS ἀφ' ἑνὸς ἑκαστοῦ ἀποτομῆ vocabat) detrahit corpusque jam ante im-

*Venus
podagræ
& chira-
græ inu-
tilis.*

becillum inducta frigiditate, longè facit imbecillissimum. Quæ profectò causa est quod *articulorum vitia*, ut Auctor est HIPPOCRATES *nequaquam vel castratos, vel pueros antè fœminæ consuetudinem tentent*. Imminenti autem huic malo nulla via melius quam concoctione occurritur, cujus ope fit, ut omnibus in utiles corpori succos conversis quam minimum excrementi in articulis coeat. Ad hos enim utpote natura debiliores non ægrè demittitur quicquid collecti in vasis superflui est. Subestque huic rei gemina difficultas, tum quod influentes materias articuli promptè admittant, tum quod admittas tardissimè maximoque negotio, rursus excludant. At verò iis corporibus quæ nullis urgentur superfluis, imbecillæ partes semper in tuto sunt. Quam rem ita esse hinc maximè sciri potest, quod non nisi statis quibusdam temporum intervallis, laborent. Nempe si sola (ut inquit GALENUS) infirmitas id efficeret, perpetuò laboraret imbecilla pars, seu cui ægrotationis causa nunquam deesset. Ergo quibus id malum Vere aut Autumno, temporibus ad hoc maxime propensis, revertitur, hos antè curioso victu cavere oportet, ne inutilis materia corpori supersit. *Quidam* (inquit CEL- SUS) *cum toto anno à vino, mulso, ac Venere sibi temperassent, securitatem*

Auxilia
adversus
immi-
nentem
poda-
gram.
Conco-
ctio.

Gal. 6.
saist.

Cels. lib.
4. cap. 24.

totius vitæ consecuti sunt. Quo minus audire delicatulos istos oportet, qui libidine perditum, tum vino, indies dapi-
 busque graves, doloris remedium à nobis (si Diis placet) exposcunt. Quasi verò expeditum sit, malum tollere perseverante quæ id moveat, foveatque causa. Nimirum si hos semel juvare coneris, nihilo plus profeceris quam si des operam ut non obstructis fontibus flumen exhaurias, ipsis scilicet epuloni-
 bus antiquum obtinentibus, *nec solitæ Veneris amplexus, nec patris Bacchi calices postergare valentibus.* Quid non, inquit GALENUS, turpe sit propter articulare morbum, hominem ab aliis gestari, & *suis ipsius manibus uti non valentem alienis egere, quibus ori cibos admoveat.* At hos ventres non solum rei turpitudine non movet, sed nec ipsi etiam flectunt immanissimi cruciatus, quibus dies noctesque velut ab improbis tortoribus excarnificati contabescunt.

Gal. 6.
 Sanit.

UT concoctio autem omnibus vitiis occurrit, sic rursus aliis frigus, aliis calor. Quæ sequi quisque pro habitu corporis sui debet. Frigus inimicum est, seni, tenui, vulne-

ri, præcordiis, intestinis, vesicæ, auribus, coxis, scapulis, naturalibus ossibus, dentibus, nervis, vulvæ, cerebro, idem summam cutem facit pallidam, aridam, duram, nigram. Ex hoc horrores, tremoresque nascuntur. At prodest juvenibus & omnibus plenis, erectiorque mens est, & melius concoquitur, ubi frigus quidem est, sed cavetur. Aqua verò frigida infusa, præterquam capiti, etiam stomacho prodest. Item articulis doloribusque qui sunt sine ulceribus: Item rubicundis nimis hominibus, si dolore vacent.

¶ Functionis omnis corporeæ author, ingenitus calor est. Hunc summa cura tueri semper oportet, ut valetudo tum prospera fervetur, tum adversa pellatur, qualiscunque hanc de-

Calor
omnis
functio-
nis au-
thor.

Frigus
quibus
inimi-
cum.

Frigoris
incom-
moda.

num causa crearit. Non sic calor ad-
ventitius aut frigus quibuslibet naturis
ac morbis utilia sunt. Per se enim ca-
lor non nisi frigidis vitiis, frigus non nisi
calidis subvenit. Itaque rectè CELSUS
docuit calorem aliis vitiis succurrere,
aliis frigus. Hoc (inquit) inimicum
est seni homini nimirum per se impen-
sè frigido. Item tenui, utpote non sat
multa carne adipeque adversus ejus qua-
litate vim communito. Obestque præ-
terea vulneri, quoniam id nudatam mus-
culorum substantiam, tum alterando,
tum valida strictione dividendo vehe-
mentius afficit, nihil alioqui tale effec-
turum integra existente super musculos
cute. Præterea inimicum est intestinis,
utero, vesicæ, reliquisque ejus ordinis
partibus exanguibus ob ingenitam ipsis
frigiditatem, quæ simili qualitate citò
crescit in immodicum. Omnia enim
paribus suæ intemperiei causis celerrimè
afficiuntur. Adhæc frigus, cutem
facit pallidam & nigram seu lividam,
compulsis ab ejus occurso in viscera fan-
guine, spiritu atque calore, quæ simul
omnia extimo corpori ^{δύσχοιαν} atque
efflorescentiam impertiunt. Quemadmo-
dum enim Sol res omnes quas irradiat,
multi splendoris gratia speciosiores fa-
cit, sic vitalis in nobis calor una cum
sanguine spirituque purissimo ad exte-
riora vectus, floridissimo colore cutim

commendat, ut contrà absentibus his, universum corpus pallore quodam veluti cadaveratum, decorem omnem amittit, cujusmodi faciem in iis conspicari est, quos aut brumalis aura asperimo frigore excussit, aut longior invaletudo exhaust. Jam verò non lividam tantum, sed & aridam cutem frigus efficit, idque partim impedita sanguinis in habitum commeatone, partim expressis, qui subtus cutem erant, madoribus. Stringit enim frigus densatque corpora tanta vi, (ut teste HIPPOCRATE) & *venas rumpere, & tusses excitare* solitum sit. Ariditati cutis jungitur durities, idque fit, duobus ferè modis, aliàs universa ubique cute asperata, aliàs duris in ea ortis tuberculis, quæ à frigore quoque excitari posse HIPPOCRATES in Epidemiciis author est: quando nimirum crassi lentive humores subter cutem externo frigore astrictam uberius collecti vix transpirant, sed intus coacti in scirrhusa quædam tubera concresecunt. Proxima nunc est de rigore, & post hunc de tremore disputatio. Rigor symptoma est depravatae motionis, fitque ab inæquali intemperie calida seu frigida, cum materię aliqujus affluxu, aut sine hac, violentius partes sensibiles percellente. Luculenter autem hoc ipsum in intermittentibus tertianis apparet, transeunte per

Frigoris
violenta
potentia.

Hippocr.
Lib. 5.
Aph. 24.
& 6. Epid.
Frigore
cutis du-
rescit.

Hip. 6.
Epid.

Rigor
quid &
unde
fiat.

Horror.
Tremor
quid, &
quibus
causis
nascatur.

Gal. 5.
de caus.
sympt.

musculos bile, tum etiam in ociosis quibusdam mulieribus, quæ vim pituitæ vitreæ nimia desidia cumularunt. Idemque symptoma eosprehendit, quibus confertim fervens aqua aut præfrigida superinfunditur, adhæc, quibus collectos in habitu putres humores balneæ, Sol, Venus, aut quid his non dissimile commovit. Atque hæc causæ si leniores sunt, horrorem movent, affectum sola remissione à rigore non alio dissidentem. Tremor ipse quoque voluntarii motus symptoma, ex hujus nascitur imbecilla virtute, sic ut satis validè neque attollere ea membrum possit, neque extentum servare. Estque hic motus compositus ex facultate membrum sustentante & innata ipsi gravitate deorsum id agente. Imbecillitatem hanc (authore GALENO) tria inferunt. Intemperies, quam hic proposuit author, frigida animi pathos, & grave onus. Intemperies, alias una cum materia obstructuens, alias sine hac constringens claudensque occultos musculorum recessus, impedit, quominus expedite animalis facultas spiritu motivo vecta in hos penetret, decentemque motionem cieat. Jam ut intemperies vehemens omnis, sic frigida quoque nullam non virtutem debilitat, ut nihil mirum sit ex ea corpus intremiscere, quod symptoma senibus ob id familiare est, nec non juvenibus vehementer

vehementer refrigeratis, aut cruditate ex vino, multo cibo, aut defidia vexatis. Ista enim omnia virtutem obtulerunt. At pathos animi præcipuè tremorem movet, grandi metu debilem animum exterrente, ut cum quis Imperatorem aut gravem majestate Senatam oratione compellaturus, neque mentis officium, neque corporis sentit. Idemque symptoma iis etiam frequens est, qui per loca eunt altissima viarum crepidine ac præcipiti despectu terribilia. Restat grave onus, quod non ante induere rigorem solet, quam bajulantis superet robur. Atque hæc quidem de motu voluntarii symptomatis dixisse sufficiat. Nunc ad eos transibo, quibus ^{Frigus} frigus præsidio est. Hos esse ^{quibus} CELSUS ^{conduc-} juvenes affirmat, si pleni sunt seu car- ^{cat.} nosi, quibus calorem ingenitum frigus ex accidente suscitatur, contrusum scilicet ad viscera, copiaque illic ac viribus auctum sui. Cujus rei causa & erectior (ut CELSUS ait) mens est, & melius concoquitur, æque profecto ut per hyemem fieri solitum est. Scitè autem diserteque admodum CELSUS dixit: ubi frigus quidem est, sed cavetur. Indicans videlicet id quidem juvenibus esse non inutile, at cavendam tamen esse ejus nimietatem. Quod enim frigus semel profuturum corpori est, viribus ejus superius sit, oportet, alioquin ca-

O

lorem extinguit potius quam auget. Quod præceptum omnibus particulis fuerit commune, quæ frigido juvantur. Ex quo incidit ut stomacho jejuno crudum ructanti, itemque corpori senili, tenui, idque sæviente bruma potui data, aut infusa frigida, tum ipsum quoque cœlum inimicum sit. Quinetiam non capiti solum, sed etiam ventriculo infusa frigida conducit modò genuinus horum calor gelidi elementi potentia non violetur. Neque verò facilè in adolescente carnosò æstivis horis violabitur, cujus ventriculo præter has commoditates, dextrà hepar, sinistrà lienis supra cor, ac diaphragma, antè abdomen adsistunt, *fidissimi insiti in eo caloris custodes.* Caterum magna cura opus est, ne frigida sua qualitate ventriculum aut præcordia affliçtet, quod fieri admodum proclive est, quoties ea asperima, ac veluti tota glacialis est, quod incommodum diligenter notavit HIPPOCRATES, sic inquit. *Frigida veluti nix, & glacies pectori inimica tussis movent, venarum ruptiones & destillationes efficiunt.* Jam quod frigida infusio articulos juvet, & id quoque ante Celsum prodidit Hippocrates in hunc modum. *Articulorum tumores & dolores sine ulcere, atque etiam podagricos & convulsiones magna ex parte large effusa levat, & extenuat, solvitque dolorem,*

Hip. lib. 5.
Aph. 24.

Hip. loc.
cit. Aph.
25.

quæ res quomodo accidat, supra passim à nobis demonstratum abundè est. Quod de doloris levamine author scribit, id non de arthritide tantum, sed etiam de quavis alia recenti phlegmone intellexeris. Affluentes enim materias frigida repellit, eoque modo dolorem placat. Potest idem & de Erysipelate dictum putari, itemque de quibusdam deflagrationibus, quæ particulas diffuso circum circa splendenti fervidoque sanguine exurunt. Batavi à colore, *Rosam* (ni fallor) id malum; *Hippocrates* ἰπιφλόγισμα appellat. Sic enim in Aphorismis loquitur. *Frigido verò in his utendum in quibus sanguis profluit, &c.* & paulo post hæc, καὶ ὀξείαι φλεγμοίαι, ἢ ἰπιφλόγισματι *Hip. lib. 5. Aph. 23.* ἢ τὸ ἐρυθρὸν καὶ ὑφαίμαον ὅτι ποντα νεαρά ἀίματι. Quippe hoc orto affectu infusa frigida ardorem afflictæ partis abolet, pariaque in Erysipelate præstat, nisi id tamen sit ulceratum. *Frigidum enim, ut Hip lib. 5. Aph. 20.* parens Medicinæ docuit, *ulceribus mordax est.*

CAlor autem adjuvat omnia quæ frigus infestat. Item lippientes si nec dolor nec lachrymæ sunt. Nervos quoque qui contrahuntur, præcipuè

que ea ulcera quæ ex frigore sunt. Idem corporis colorem bonum facit , urinam movet. Si nimius est , corpus effœminat , nervos emollit , stomachum solvit. Minimè verò , aut frigus , aut calor tuta sunt , ubi subita insuetis sunt. Nam frigus lateris dolores aliaque vitia : frigida aqua strumas excitat. Calor concoctionem prohibet , somnum aufert , sudorem digerit , obnoxium morbis pestilentibus corpus efficit.

Caloris
quæ ope-
ratur.

¶ Contrariarum causarum contrarii (quantum in ipsis est) effectus sunt , Propter quibus frigus inimicum , iis gratus calor est. Dixi quantum in ipsis est. Nam multis vitiis frigus subvenit , quibus calor non obest. Propria verò officia caloris sunt , densa rarefacere , crassa attenuare , dura emollire , astricta laxare , impactaque tum

coquere tum digerere. Quo minus mirum fit ea omnia facere ipsum posse, quæ *Celsus* hoc ordine commemorat. Ergò lippientes, hoc est Ophthalmia vexatos calor adjuvat, si neque dolor neque lachrymæ sunt inclinata, nimirum inflammatione ac discussa, quæ loco affecto cocta infedit materia. Per dolorem ac lachrymas, morbi cruditas notatur. Ille enim vigorem nondum expirasse ac fortè nec fluxionem quoque cessasse, hæ nihil coctionis in loco factum denunciant. Quippe sub hoc lachrymarum nomine tenuem illam saniem, quæ ab impressis sedi humoribus exodat, author significavit. Aquosum enim tenueque facilè exprimitur, crassum verò fixius inhærescit. Per hæc tempora si quis calidum inflammatis oculis admoverit, hoc nomine peccabit, quod non tantum insidentis loco materiæ sit exempturus, quantum novæ eodem attracturus, utique si nondum missus sanguis, aut ducta alvus est. Proin fracta nondum Phlegmones vi, sed & perseverante etiamnum fluxione reprimentia aptiora sunt, neque antè calidum sive fomentum sive balneum esse utile potest, quam inutilis nulla corpori superfit materia, totaque maturuerit inflammatio. Cujus rei nota ut crassior promanans pituita, sic deficiens dolor lachrymæque sunt. Quip-

Calor
lippien-
ribus
quando
præsidio
fit.

pe simile quid hic accidit, quod in coryza ipsaque etiam pleuritide animadvertere est, per quorum morborum initia tenuis humor exit, crudus planè instarque lachrymæ tenuis, post verò adæquata per concoctionem materia, lævis, albus crassusque vacuatur, certissimus & concoctionis & futuræ salutis index. Cocta hæc in oculis sordes. *Celfo* pituira vocatur, lachryma non item. Nam alias inter utrumque evidentia discrimina posuit. Jam verò ut calidorum usurpatio viginti oculorum inflammationi nunquam prodest, ita tum demum perniciofa est, cum acris tenuisque pituitæ cursus in oculos fertur, sub quo casu lachryma fervens multaque profluit, caput calet, à temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Tum igitur admotis calidis potius concitatur eò pituita, quàm minuitur, quin & oculus ex hoc plerumque extra intrave rumpitur, ac votum est, ut tantum exulceretur. Non potui mihi temperare, quin locum hunc paulò subtilius excusserim, cum non deesse sciam quibus is visus est, admodum nodosus ac tantum non inexplicabilis. Nunc ad ea quæ ordine sequuntur, veniam. Calor quoniam discutit, relaxatque, distentione nervorum *σπασμοις* Græcè dictam juvat, itemque ea ulcera quæ ex frigore sunt. Idem iis qui

*Celfo lib 6.
Cap. 6.*

Calor
quibus
utilis.

colorem decoremque amiserunt *εὐχροίας*
 conciliat. Urinam cit, non quidem
 foris incidens (nam tum magis sudorem
 digerit) sed intus potius luxurians, quo-
 niam humores tenuat, fluxos mobilesque
 reddit. Idem si nimius est, corpus ef-
 foeminat, quia triplicem corporis nostri
 substantiam dissolvit, idque ad eò saepe
 validè, ut hinc anima deficiat, viref-
 que ex toto corruant, &, ut ait *Hippo-*
crates, *ταύτα ὅτις θάνατον*. Stomachum
 solvit, quoniam laxat, nervos emollit,
 quia fundit. Frigora & calores nihil
 æquè ut subita variatio facit pernicio-
 sa. Sic enim frigus pleuritides creat,
 quum humores calore antè fusos in la-
 tus exprimit. Pariterque strumas exci-
 tit, quoties liquata caloribus excre-
 menta & in cutem evocata, adstringit
 intusque cohibet. Exprimitur enim fri-
 gore, quod tenue est, indurescit, in schir-
 rumque degenerat, quod crassum ac dis-
 sipationi rebelle est. At calor concocti-
 onem prohibet, quia laxat, id quod
 de aëre magis, quam eduliis intelligen-
 dum est, hæc enim nisi immensè sint
 calida, concoctionem etiam juvant, ille
 nunquam ferè non impedit. Adhæc
 calor somnum aufert, quia consumpto
 humori succedere siccitatem facit, su-
 dorem digerit, quoniam humores tenuat,
 permovetque, & habitum rarefacit.
 Obnoxium corpus pestilentibus morbis

Caloris
 nimii
 incom-
 moda.

Hip lib. 51
Aph. 16.
 Caloris
 & frigi-
 ris subita
 alterna-
 tio quæ
 mala in-
 ferat.

efficit, quia putredinem in humoribus
ex facili creat.

CAPUT X.

Observatio in pestilentia.

ESt etiam observatio necessa-
ria, qua quis in pestilentia
utatur, adhuc integer cum ta-
men securus esse non possit.
Tum igitur oportet peregrinari,
navigare: ubi id non licet, ges-
tari, ambulare, sub divo, an-
te aestum leniter eodemque
modo ungi, & ut supra com-
prehensum est, vitare fatigatio-
nem, cruditatem, frigus, ca-
lorem, libidinem, multoque
magis se continere siqua gravi-
tas in corpore est: tum neque
mane surgendum, neque pedi-